

**ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ
НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗДОБУВАЧІВ
У СИСТЕМУ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Нагаєв Віктор Михайлович

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державний біотехнологічний університет, м. Харків (Україна)
e-mail: nagaev@btu.kharkov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3130-6112>

Герлянд Тетяна Миколаївна

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
завідувач лабораторії технологій професійного навчання
Інститут професійної освіти НАПН України, м. Київ (Україна)
e-mail: Alfina_G@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7991-0431>

Новікова Вікторія Євгеніївна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри хімії, біохімії, мікробіології та гігієни харчування
Державний біотехнологічний університет, м. Харків (Україна)
e-mail: vika16071974novikova@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0403-3590>

***Анотація.** Метою науково-практичних досліджень є удосконалення теоретичних і методичних основ системи освітнього менеджменту на основі впровадження педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю здобувачів. Розглянуто теоретичні, методичні та методологічні аспекти процесу управління навчально-творчою діяльністю здобувачів вищої освіти в умовах організації творчого освітнього середовища та побудови моделі освітнього менеджменту на основі гуманістичної парадигми. Визначено структуру сформованості готовності майбутніх фахівців творчого спрямування до професійної діяльності (мотиваційно-пізнавальний, практично-діяльнісний, творчо-розвивальний рівні). Розглянуто технологічні етапи запропонованої педагогічної технології в контексті вітчизняного та закордонного досвіду (мотиваційно-орієнтувальний, планувальний, пізнавально-перетворювальний, контроль-аналітичний, регулювально-розвивальний). Обґрунтовано дидактичні методи, форми та засоби управління навчальним процесом в умовах запровадження SMART-освітнього комунікативного середовища. Проаналізовано результати педагогічних експериментів з визначення впливу елементів управління та самоуправління навчально-творчою діяльністю здобувачів на рівень сформованості професійно-творчої компетентності майбутніх фахівців. Результати експериментальної роботи засвідчили суттєве підвищення якісних показників професійної підготовки*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

майбутніх фахівців (умотивованість, творча активність, професійна адаптованість, продуктивність самоосвіти) в умовах впровадження педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю.

Ключові слова: педагогічна технологія; навчально-творча діяльність; управління навчально-творчою діяльністю; професійна підготовка; творче освітнє середовище.

Вступ. Проблема формування творчих здібностей фахівців різних спеціальностей та професійного спрямування завжди була і буде залишатися однією з найактуальніших проблем теорії і практики педагогічної науки. Особливістю професійної діяльності сьогодення в умовах четвертої промислової революції є її специфічно виражений творчий характер, пов'язаний з постійним пошуком і розв'язанням інноваційних завдань на основі цифрової компетентності. Відповідно до сучасного соціального замовлення процес професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації різних галузей повинен ґрунтуватися на методологічній основі їх майбутньої професійної діяльності. Сучасний персонал повинен мати не лише гарну професійну підготовку, але й креативні якості, здатність до рефлексії, самоуправління та саморозвитку, творчої діяльності, розробки методологічних основ управління процесом підготовки і перепідготовки кадрів в умовах гуманістичної парадигми та аксіологічної домінанти розвитку суспільства. Основою таких змін стає наукове управління освітою з урахуванням концепції цифрової педагогіки та впровадження SMART-освітніх технологій [1]. Особливо актуальною дана проблема постає в умовах організації дистанційної форми навчання під час пандемії Covid-19 та воєнного стану в Україні, яка довела необхідність технологізації педагогічного впливу засобами інтерактивних цифрових технологій педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Проблему формування творчих здібностей фахівців вищої освіти розглянемо крізь призму впровадження педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю здобувачів в систему освітнього менеджменту [4]. Саме педагогічна система в умовах управління навчально-творчою діяльністю студентів є базисом, що формує педагогічний процес за критерієм творчості і сприяє досягненню освітніх цілей у вигляді сформованості професійно-творчої компетентності майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Одним з основних критеріїв реалізації концепції креативної моделі підготовки кадрів в сучасних умовах (переважно дистанційного навчання) повинен стати управлінський підхід на основі фасилітаційної ролі викладача та самоуправління студента під впливом функцій освітнього менеджменту: планування, організації, мотивації, контролю, аналізу та регулювання дидактичних процесів. Формування і змістовне наповнення цих функцій визначається педагогічним впливом викладача, рівнем інформатизації та цифровізації навчального процесу, відповідним методичним забезпеченням і стратегією самоуправління навчально-творчою діяльністю студентів. Останнє положення визначає активну роль суб'єктів педагогічного процесу – викладачів і студентів. Саме педагог як фасилітатор (організатор, комунікатор, мотиватор) повинен організувати умови якісної навчально-творчої діяльності, створивши творче освітнє середовище, а студент (відповідно до індивідуальних потреб, інтересів і мотивів) – спланувати особистісну стратегію навчально-творчої діяльності.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Педагог повинен спроектувати навчально-творчу діяльність здобувачів, організувати її, керувати нею. При цьому здобувач також повинен бути активною стороною освітнього процесу, оскільки є суб'єктом навчального процесу, за умов якщо його спроектовано і організовано викладачем у відповідності з науковим обґрунтуванням [2; 3].

Ефективна організація технологічного забезпечення освітнього менеджменту в умовах цифрової педагогіки є складною проблемою, яка інтерпретується багатьма факторами: 1) інтернет-середовищем передачі та обміну навчальною інформацією, 2) надійними технічними засобами навчання, 3) технологічною моделлю управління дидактичними процесами на основі SMART-освітньої платформи, 4) цифровізацією комунікаційної мережі, яка має об'єднати усіх учасників навчального процесу навколо творчого освітнього середовища, 5) адекватними дидактичними методами а контролю знань та діагностики навчального процесу.

Досягнення вищенаведених цілей неможливо без систематичного удосконалення освітнього менеджменту. П.Г.Лузан зазначає, що в сучасних умовах для підвищення якості вищої освіти і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників необхідно суттєво перебудувати навчально-виховний процес. До основних напрямів такої модернізації слід віднести: впровадження нових педагогічних технологій; реалізацію відповідної системи підготовки та перепідготовки викладачів; ефективне використання сучасних дидактичних засобів; цілеспрямоване, системне формування навчально-пізнавальної творчої активності студентів [5, с. 690].

Необхідно зауважити, що для ефективного функціонування системи освітнього менеджменту потрібна регулююча дія педагога, яка може опосередковуватися через вплив дидактичних засобів або самоуправління студентів. Вплив, спрямований на підвищення ефективності педагогічної системи, доцільно здійснювати шляхом її оптимізації, введення в дію нових або активних елементів, підтримання організаційної стійкості всієї системи та кожного її складового елемента [3]. Навчально-творча діяльність (НТД) нами розглядається як об'єкт управління та системного вивчення на основі об'єктивності аналізу, інтерпретації джерельної бази з позицій цілісності, єдності, науковості, безперервності професійної підготовки фахівців і формування творчої особистості здобувача за умов управління і самоуправління різноманітними видами діяльності студентів [6]. Однією з якісних критеріальних ознак навчально-творчої діяльності є її самостійність і децентралізований вплив з боку викладача. За сучасних умов навчально-творча діяльність – є обов'язковою складовою навчальної діяльності і являє собою цілеспрямовану високо мотивовану комбінаторну діяльність людини з елементами управління і самоуправління у педагогічній системі, яка спрямована на формування високого рівня досвіду творчої діяльності майбутніх фахівців в умовах професійної підготовки кадрів на основі:

- дидактичного забезпечення реалізації функцій планування, організації, мотивації, контролю, аналізу та корегування навчальними діями;
- технологізації операційних процесів навчання за орієнтованою основою дій як у короткостроковій так і у довгостроковій пам'яті людини;
- цифровізації освітнього простору;
- активізації пізнавальної діяльності та навчально-дослідної роботи студентів;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

- високого рівня індивідуалізації та самостійності навчання;
- організації творчого освітнього середовища в системі децентралізованого впливу з боку викладача;
- реалізації суб'єкт - суб'єктних відносин в системі «викладач – здобувач»;
- вивчення і реалізації психологічних потреб особистості і наукових закономірностей педагогічних відносин;
- впровадження моделі ігрових форм навчання та контролю НТД.

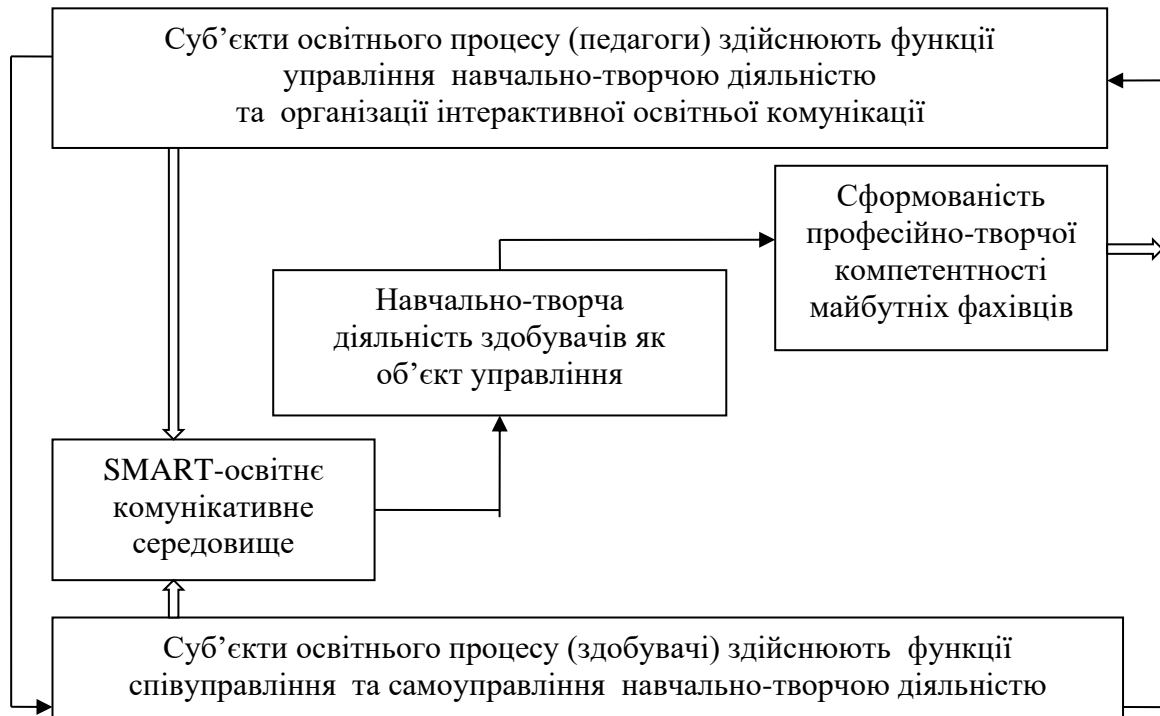
У процесі створення технологій навчання об'єктивно постає проблема розробки ефективного, керованого процесу формування у студентів цілей навчальної діяльності. З метою розв'язання цієї проблеми необхідно змодельовати механізм управління навчально-творчою діяльністю на основі використання оперативного образу цілі [6; 7]. Для формування у студентів програми навчальної (професійної) діяльності в технологіях навчання автором реалізовано системне, органічне об'єднання мотиваційного, цільового, пізнавального, виконавчого, контрольного та корегувального компонентів педагогічної системи управління на основі розробки і використання проблемних ситуацій.

Як зазначається в останніх положеннях національної стратегії розвитку освіти в Україні – освіта майбутнього повинна ґрунтуватись на поєднанні інформаційно-цифрових технологій та індивідуальних технологій розвитку особистості у межах загальної електронної платформи [9]. Відповідний напрямок професійної підготовки тісно пов'язаний з проблемою технологізації управління навчальним процесом, що може вирішуватись на основі системного підходу з пошуком нових педагогічних технологій, інноваційних дидактичних засобів [7; 8]. Виходячи з останніх положень концепції стратегічного розвитку освіти в Україні, нами запропоновано до впровадження у навчальному процесі інноваційну педагогічну технологію управління навчально-творчою діяльністю здобувачів в системі освітнього менеджменту (рис. 1).

Метою її впровадження є підвищення творчої активності студентів на всіх етапах вивчення певної дисципліни, стимулювання систематичної, регулярної пізнавальної діяльності, підвищення рівня індивідуалізації та диференціації навчання, що позитивно позначається на якісних показниках професійної підготовки кадрів і сприяє формуванню творчої особистості майбутнього фахівця.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Рис. 1. Принципова модель педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю здобувачів в системі освітнього менеджменту

Пропонована нами педагогічна технологія управління НТД в системі освітнього менеджменту є динамічною структурою, в якості системоуворюючого компонента якої виступає навчально-творча діяльність в умовах функціонального педагогічного управління. Саме НТД об'єднує зусилля викладачів і студентів у вирішенні завдань професійної підготовки фахівців; вона є керованим об'єктом з боку викладачів і студентів, а також технічних засобів навчання, які опосередковують управлінські функції. НТД організовується за усіма методами, видами і формами занять і виступає складовою частиною загальних дидактичних процесів підготовки кадрів. Використовуючи різноманітні методи управління НТД суб'єкти педагогічної системи мають можливість чітко планувати навчально-творчий процес, організувати його за відповідними критеріями процесу навчання (гносеологічний, діяльнісний, творчий), впливати на активність НТД засобами педагогічного стимулювання, контролювати і аналізувати рівень досягнення досвіду творчої діяльності студентів.

Дидактичні процеси протікають на підставі цільової функції змісту освіти з урахуванням соціально-психологічних умов та потреб особистості. При цьому НТД реалізується у різноманітних педагогічних підсистемах: «здобувач - викладач», «здобувач - здобувач», «здобувач - навчальна група», «здобувач - неформальна група», «здобувач -

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

технічні засоби навчання», «здобувач - наукове середовище», «здобувач - студентське самоврядування», «здобувач - виробнича структура» та ін., де знаходять своє відображення навчальна (самостійна і індивідуальна), наукова, виробнича, громадська та інші види діяльності. Даній системі освітнього менеджменту притаманні визначені функціональні підсистеми управління, які забезпечують її стійке функціонування. До таких цільових функцій належать планування, організація, мотивація, контроль, аналіз та регулювання навчально-творчої діяльності.

В умовах навчально-творчої діяльності важливу роль у досягненні цілей навчання відіграє інформаційна підсистема, яка об'єднує всі вище наведені компоненти системи освітнього менеджменту. Інформаційні пакети повинні бути представлені на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні за всіма дидактичними критеріями. Підсистема планування НТД визначається цілями навчання відповідно професійно-кваліфікаційної моделі фахівців за концепцією їх креативної підготовки. Дана підсистема забезпечується такими підвидами як стратегічне, тактичне та оперативне планування в умовах циклічності навчального процесу. Одним із найважливіших завдань реалізації даної педагогічної проблеми є формування у здобувачів та педагогів навичок роботи у SMART-середовищі за умов віддаленого доступу, а також досягнення достатньо високого рівня самостійності та індивідуалізації навчально-творчої діяльності студентів. При цьому міра самоуправління пізнавальною діяльністю студентів тісно пов'язана з повнотою надання викладачем даних про зміст, структуру, технологію та засоби навчання і контролю.

Підсистема організації НТД визначається відповідним науково-методичним забезпеченням навчально-виховного процесу за освітньою програмою, навчальним планом, навчально-методичними комплексами освітніх компонент. Умови реалізації підсистеми мотивації НТД визначаються психологічними закономірностями, науковими принципами, та відповідними методами стимулювання (мотивації) здобувачів до досягнення цілей навчання. До останніх можна віднести цілеспрямоване формування професійно-пізнавальних інтересів, проблемне навчання на основі професійно спрямованих цілей в умовах виробництва академічна мобільність, творчий розвиток та ін. Підсистема контролю, аналізу та корегування забезпечується різноманітними засобами діагностики відповідно цілей навчання, несуть мотиваційну і розвиваючу функції і визначають рівень сформованості творчого досвіду фахівців. Вважаємо, що функціонально-управлінська спрямованість системи освітнього менеджменту за критерієм творчості об'єктивно сприяє активізації навчально-творчої діяльності студентів в процесі професійної підготовки висококваліфікованих кадрів.

Враховуючи вищевикладене, слід визначити систему освітнього менеджменту як інтегральну модель управління навчально-творчою діяльністю студентів з реалізацією вищезазначених функцій управління (самоуправління) у поєднанні з високим рівнем інформатизації навчального процесу. Дана система охоплює ряд підсистем, які в єдності забезпечують технологізацію розвитку досвіду творчої діяльності студентів від репродуктивних рівнів до дієвих, продуктивних і творчих. Взаємодія вищенаведених компонентів системи освітнього менеджменту з урахуванням психологічної структури особистості і соціально-економічних процесів розвитку суспільства є науковою основою для побудови педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю здобувачів

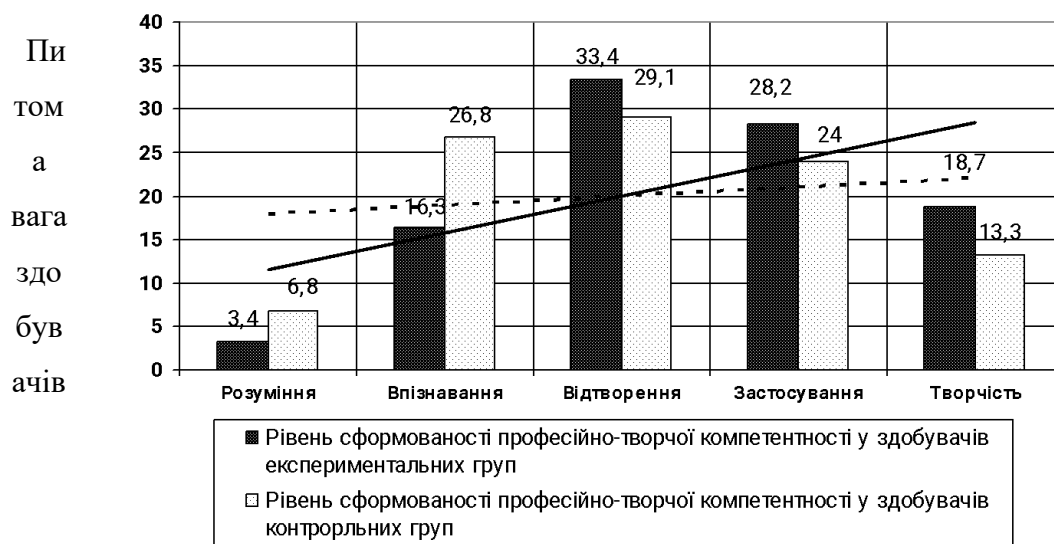
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

у процесі їх професійної підготовки за критерієм творчості.

Ефективність впровадження навчально-методичної розробки здійснювалася за такими якісними освітніми критеріями: здатність здобувача здійснювати діяльність на рівні творчого досвіду; рівень його пізнавальної активності; успішність; повнота розкриття програмного матеріалу; науковий рівень одержаних знань; системність мислення; міцність знань, умінь та навичок; продуктивність навчання; вміння вирішувати практичні завдання в умовах невизначеності і ризику; здатність до самоуправління і самоосвіти, можливість впливати сформованими менеджерськими якостями та здібностями на виробничий колектив та окрему особистість.

Розглянемо детальніше організацію навчально-творчої діяльності здобувачів бакалаврського та магістерського рівня ВО у Державному біотехнологічному університеті (2021-2023 н. р.) на прикладі вивчення професійно-орієнтованих навчальних дисциплін на бакалаврському та магістерському освітніх рінках економічних та інженерних спеціальностей. Педагогічний експеримент мав класичну технологічну постановку з виокремленням контрольних та експериментальних груп і включав констатувальний, формувальний і контрольний етапи. Експериментальні групи навчалися за педагогічною технологією управління НТД, а контрольні за традиційною системою навчання. На рис. 2 наведено узагальнюючий характер динаміки продуктивності досягнення здобувачами досвіду творчої діяльності за лінійним вирівнюванням (експериментальні групи – суцільна крива, контрольні групи – переривчата крива). Наведені дані засвідчують перевагу запропонованої системи освітнього менеджменту за технологією управління НТД порівняно з традиційною системою навчання у загальній динаміці творчої активності студентів.

Рис. 2. Гістограма розподілу здобувачів за динамікою сформованості професійно-творчої компетентності майбутнього фахівця в умовах педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

За даними проведених педагогічних експериментів питома вага здобувачів експериментальних груп, які досягли найвищого - творчого рівня професійної підготовки склала 18,7 %. В цілому рівні продуктивної діяльності студентів експериментальних груп (відтворення, застосування, творчість) склали у підсумку 80,3 % проти 66,4 % у студентів контрольних груп. Так, на рівні відтворення маємо 4,3 % перевищення сформованості професійно-творчої компетентності майбутніх фахівців за педагогічної технологією управління НТД, на рівні застосування – відповідно 4,2 %, на рівні творчого досвіду – 5,4 %.

Результати дослідження засвідчили підвищення творчої активності студентів на 24-26 % і як наслідок – на 20 % їх рівня сформованості творчого складника в структурі професійної компетентності. Наприклад, при оцінці креативних, когнікативних та оргдіяльнісних якостей студентів експериментальних груп, викладачі засвідчили значно ширший діапазон їх рівня розвитку ніж у здобувачів контрольних груп. Так, якщо проаналізувати компонент планувальної діяльності студентів експериментальних груп, можна визначити їх вміння розробляти і корегувати індивідуальну стратегію самоуправління навчанням із визначенням ієрархії цілей досягнення освітнього результату. При цьому студенти контрольних груп у більшості випадків обмежувалися лише вибором мети індивідуального завдання із запропонованого викладачем напряму і визначенням завдань з її реалізації.

Висновки. За запропованою педагогічною технологією управління навчально-творчою діяльністю педагогічний вплив суб'єкта визначається функцією фасилітації із наданням здобувачам стимулюючих механізмів до самонавчання. На цій основі студенти мають можливість ефективно планувати особистісну стратегію самоуправління навчально-творчою діяльністю, яка організовується за функціональними підсистемами освітнього менеджменту. Самоуправління НТД включає такі функції здобувача, як: самопланування, самоорганізація, самомотивація, самоконтроль, саморегулювання, що призводить до активізації навчально-творчої діяльності і, як наслідок, до досягнення освітньої мети – сформованості професійно-творчої компетентності майбутнього фахівця.

За підсумками контрольного етапу експерименту, експерти зробили висновки про те, що в результаті впровадження педагогічної технології управління НТД більшість студентів здобули знання, на основі яких сформувалися професійні уміння та навички, що входять до цілісного комплексу забезпечення готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Особливо вони помітні в експериментальних групах (табл. 1).

Удосконалена система освітнього менеджменту творчого рівня є динамічною структурою, в якості системоутворюючого компонента якої виступає навчально-творча діяльність в умовах функціонального управління. Навчально-творча діяльність і процес формування професійно-творчої компетентності висококваліфікованих кадрів визначається насамперед програмованим блоком управління, який включатиме в себе елементи управління, співуправління та самоуправління. Самоуправління є наслідком регуляторної діяльності з боку викладача і результатом суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача зі студентом. У запропонованій моделі системи освітнього менеджменту знайшли відображення концепції управління навчально-творчою діяльністю на основі принципів

автодидактики, ідеї гуманізації освіти, особистісно-розвивального навчання, діяльнісного, системного, ситуаційного та технологічного підходів. Проведені авторами науково-педагогічні експерименти довели позитивний вплив впровадження педагогічної технології управління НТД здобувачів в умовах системи освітнього менеджменту на якісні показники підготовки майбутніх фахівців.

List of References:

1. Antonchenko, M. O. (2015). Pedagogichni umovy efektyvnoho vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v osviti [Pedagogical conditions for the effective use of information technology in education]. *Novi informatsiini tekhnolohii v osviti dlia vsikh: zb. materialiv mizhnar. konf.*, 26–27 lyst. 2015 r. Kyiv, Ch. 1, 14–19.
2. Klochko, O.V., Nagaev, V.M., Kljchko, V.I., Pradivlianyi, M.G., Didukh, L.I. (2018). Computer oriented systems as a means of empowerment approach implementation to training managers in the economic sphere. *Information technologies and learning tools*. Vol 68, № 6, 2018. p. 33-46. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v68i6>.
3. Klochko, O., Nagayev V., Kovaleko, O., Fedorets, V. (2021). Forming of professionally creative competence of prospective agrarian managers by facilities of digital technologies. *Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference*. May 22th–23th, IV (11), P. 460-474, doi: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol4.4847>.
4. Lazarijeva, T. A. (2012). Modeliuvannia zmistu tvorchoho navchannia z tekhnolohichnoho obladdannia kharchovoi haluzi inzheneriv-tekhnolohiv. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity: zb. nauk. pr. / Ukr. inzh.-ped. akad. Kharkiv*, 2012. Vyp. 37. P. 81–87.
5. Luzan, P., Koshuk, O., Titova, O., Mosia, I. (2021). The Technology of the Learning Outcomes Test Development. *Advanced Manufacturing Processes III*. InterPartner 2021. Lecture Notes in Mechanical Engineering. Springer, Cham, 687-696 (2022) https://doi.org/10.1007/978-3-030-91327-4_66.
6. Nahaiev, V.M. (2018). Formuvannia profesiino-tvorchoi kompetentnosti fakhivtsia ahrarnoi sfery. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*. № 2(5). T. 1, 2012. P. 184-189.
7. Nahaiev, V.M. (2018). Metodolohichni zasady upravlinnia navchalno-tvorchoiu diialnistiu studentiv [Methodological principles of management of educational and creative activities of students]: monohrafiia. Kh.: «Styl'na typohrafiia», 2018. 151 p.
8. Novikova, V. (2020) Pedagogichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv pererobnykh i kharchovykh vyrobnytstv v protsesi vyvchennia khimichnykh dystsyplin. *Innovatsiina pedahohika*. Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii. Vypusk 23, Tom 2. 2020. S.62-65. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-2.12>.
9. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky. Rozporiadzhennia KMU vid 23 liutoho 2022 r. № 286-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.